

VEČPOMENSKOST POIMENOVANJ ZA POMENA 'OBRVI' IN 'TREPALNICE' V SLOVENSKIH NAREČJIH (PO GRADIVU ZA SLA, ALI IN ASLEF)

Danila ZULJAN KUMAR

Znanstveno-raziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša,
Novi trg 2, 1000 Ljubljana, Slovenija
e-mail: DZuljan@zrc-sazu.si

IZVLEČEK

V prvem delu prispevka je z metodo lingvistične geografije predstavljeno slovensko besedje za pomena 'obrvi' in 'trepalnice', in sicer po gradivu za Slovenski lingvistični atlas. Drugi del prispevka se osredotoča na tipologijo poimenovanj po pomenu, pri čemer je posebna pozornost namenjena poimenovanjem, nastalim po pomenskem prenosu. Med temi v gradivu najdemo metaforična in metonimična poimenovanja. Razmerje med denotativnimi in poimenovanji, nastalimi po pomenskem prenosu, je prikazano na dveh jezikovnih kartah. Za primerjavo so v prispevku predstavljeni še zapisi za pomena 'obrvi' in 'trepalnice' v *Atlante linguistico italiano* in *Atlante storico-linguistico-etnografico del Friuli-Venezia-Giulia*, in sicer v krajih s (pretežno) slovensko govorečim prebivalstvom.

Ključne besede: slovenska narečja, lingvistična geografija, poimenovanja za pomena 'obrvi' in 'trepalnice', Slovenski lingvistični atlas, *Atlante linguistico italiano*, *Atlante storico-linguistico-etnografico del Friuli-Venezia-Giulia*

LA POLISEMIA DELLE DESIGNAZIONI PER I SIGNIFICATI 'SOPRACCIGLIA' E 'CIGLIA' NEI DIALETTI SLOVENI (SECONDO I MATERIALI PER LO SLA, L'ALI E L'ASLEF)

SINTESI

La prima parte del contributo presenta, attraverso il metodo della geografia linguistica, il lessico sloveno per i significati 'sopracciglia' e 'ciglia' secondo i materiali raccolti per lo SLA (*L'Atlante linguistico sloveno*). La seconda parte, invece, s'incentra sulla tipologia delle designazioni secondo il significato, con particolare attenzione per le designazioni formatesi mediante un trasferimento di significato. Tra queste si possono trovare nel materiale delle designazioni metaforiche e metonimiche. Il rapporto tra le designazioni denotative e quelle formatesi mediante un trasferimento di significato viene presentato in due carte linguistiche. A scopo di confronto, il contributo presenta anche dei lemmi per il significato di 'sopracciglia' e 'ciglia' nell'ALI (*Atlante linguistico italiano*) e l'ASLEF (*Atlante storico-linguistico-etnografico del Friuli-Venezia-Giulia*), in zone di popolazione (prevalentemente) slovenofona.

Parole chiave: dialetti sloveni, geografia linguistica, designazioni per i significati 'sopracciglia' e 'ciglia', *Atlante linguistico sloveno*, *Atlante linguistico italiano*, *Atlante storico-linguistico-etnografico del Friuli-Venezia-Giulia*

UVOD¹

Za pomena 'obrví' in 'trepalnice' obstaja v slovenskih narečjih vrsta poimenovanj, ki so si med seboj motivacijsko, besedotvorno pa tudi izvorno različna. Prispevek bo najprej z metodo lingvistične geografije prikazal posamezna poimenovanja za pomena 'obrví' in 'trepalnice', zapisana v gradivu za *Slovenski lingvistični atlas* (dalje SLA),² jih v drugem delu tipološko razvrstil glede na pomen ter prikazal njihov izvor, v tretjem delu pa bodo za primerjavo podani še zapisi za zahodnoslovenska narečja, objavljeni v *Atlante linguistico italiano* (dalje ALL) in *Atlante storico-linguistico-etnografico del Friuli-Venezia-Giulia* (dalje ASLEF).

S semantičnega stališča vzbujajo posebno pozornost tista poimenovanja, ki jih uvrščamo v skupino t.i. pomen-skih prenosov, zato bo zadnji del prispevka podrobneje obravnaval metaforično in metonimično motivirana poimenovanja.

POIMENOVANJA ZA POMENA 'TREPALNICE' IN 'OBRVÍ' V SLOVENSKIH GOVORIH (PO GRADIVU ZA SLA)

Pomen 'trepalnice' (SLA V066)

Pomen 'dlake na robu vek', tj. 'trepalnice', se v slovenskih narečjih izraža z veliko različnimi poimenovanji. V celotnem slovenskem prostoru, razen v panonskem, so najbolj razširjene tvorjenke s korenem *-trep-*, med njimi je najpogostejše poimenovanje *trepalnice*.³ Poleg tega še: *trepalke* (T044, T210, T211, T216, T235, T236 in T376), *potrepalnice* (T338 in T339), *trepulje* (T029–T031), *trepavice* (T407, T408, T410–T412), *trepetalke* (T023), *trepnjice* (T069), *potrepanjke* (T333), *potrepanice* (T334) in *potrepali* (T339).⁴ Drugo najpogostejše poimenovanje za pomen 'trepalnice' je *obrví*. Nekajkrat je zapisana različni-

ca *brvi* (T188, T204, T257 in T260), dvakrat besedna zveza (*ta*) *spodnje obrvi* (T148 in T158), enkratno pa *podobrví* (T079), *podbrvi* (T153) in *obrvki* (T087) ter *obrví ta male* (T074) in *obrví od oči* (T058). Zemljepisno razpršeno je isti pomen izražen s poimenovanjem *veke* (T048, T055, T129, T158, T165, T172, T311, T316, T327, T357, T360 in T362). Sledijo še poimenovanja: *vejice* (T009, T113, T150, T152, T204, T244, T245, T263 in T264) z enkratno obliko *vejčice* (T136), v primorski narečni skupini *čilje* (T063, T082, T087, T118, T123 in T127) z enkratno tvorjenko *sopračilje* (T105), *mige* (T292, T246–T351 in T409) z enkratno izpeljanko *migalice* (T184), *moštace* (T057), *vehe* (T117 in T286), *lid* (T001–T003), *lasje* (T018), *lasje na očeh* (T124), *bimpar(ji)* (T020), *augenbimpar(ji)* (T023), *gubice* (T024), *dlake* (T035), *perle od očov* (T060), *tipalnice* (T163), *moškalice* (T168), *čumige* (T307), *lopatnice* in *podočnjaki* (T311). V panonskem narečnem prostoru prevladujeta poimenovanji *zeNice*⁵ in *ozeNice*.⁶

Pomen 'obrví' (SLA V065)

Za pomen 'dlake nad očesno jamico v obliki loka' tj. 'obrví', je v vseh narečnih skupinah, razen v panonski, najpogosteje rabljeno poimenovanje *obrví*, dvakrat je zapisana izpeljanka *obrvki* (T087 in T339), po enkrat *obrvíce* (T290), *obrvnice* (T408), *sopraobrví* (T074), *obrví tam nad okom* in *obrví tam nad uhom* kot dvojnici v isti točki (T059), *obrví ta velike* (T074) in *ta zgornje obrvi* (T158). Zemljepisno razpršeno se pojavlja še oblika *brvi* (T034, T204, T210, T213, T216, T256, T257, T259, T260, T264, T276 in T338).

V zahodnih slovenskih narečjih je zapisana romanska izposojenka *sopračilje* (T087, T105, T118, T121, T137), v eni točki (T087) kot dvojnica *čilje*, v štirih točkah točkah terskega narečja *čolje* (T060–T063), v eni točki (T362) je zapisan leksem *veke*, v panonskih narečjih pa tako kot za pomen 'trepalnice' prevladujeta poimenovanji *ozeNice* in *zeNice*.

- 1 Prispevek je napisan v vnašalnem sistemu ZRCola, ki ga je na ZRC SAZU razvil dr. Peter Weiss. Pri kartografiranju je bil uporabljen seznam simbolov SIMBola, ki jih je prav zato zasnoval dr. Peter Weiss.
- 2 Gradivo, karti in komentarja za pomena 'obrví' in 'trepalnice' so objavljeni v: Slovenski lingvistični atlas. 1. Človek (telo, bolezni, družina) 1 Karte (2011, 63, 65), 2 Komentarji (2011, 72, 74). Do leta 2008 objavljeni članki s kartami za SLA so dostopni v spletni publikaciji Ponovne objave člankov s kartami za Slovenski lingvistični atlas (do leta 2008) (Weiss, Škofic, Kenda-Jež, 2009). V publikaciji so objavljeni tudi vsi podatki o osnovni karti slovenskih narečij, mreži krajev (po številkah in abecedi), vprašalnica SLA (po številkah in abecedi), seznam zapisovalcev, seznam po letnicah objav ter seznam kart (po avtorjih, številkah vprašanj ter abecednem redu vprašanj).
- 3 V gradivu so poimenovanja za pomena 'obrví' in 'trepalnice' v večini primerov zapisana v množinski obliki, le v posamičnih primerih v edninski.
- 4 Za posamezne kraje (točke – T), iz katerih imamo zapise za SLA, navajam le njihovo zaporedno številko, zato naj za boljšo orientacijo bralcu, v katero narečno skupino omenjeni kraj spada, navedem naslednje podatke: T001–T055 koroška narečna skupina, T056–T157 primorska narečna skupina, T158–187 rovtarska narečna skupina, T188–T227 gorenjska narečna skupina, T228–T296 dolenska narečna skupina, T297–T362 štajerska narečna skupina in T363–T405 panonska narečna skupina. Za T406 Ženavci/Jennersdorf (Avstrija, na meji z Mardžarsko) zapisa nismo uspeli pridobiti, saj tam Slovenci ne živijo več, T407–T413 so (slovenske) točke na Hrvaškem.
- 5 Raba velike tiskane črke označuje, da je v nekaterih govorih prišlo do glasovne spremembe (v tem primeru *-n- > -m-*).
- 6 VT378 je zapisovalka zabeležila, da se je v času zapisa (leta 2005) v pomenu 'trepalnice' uporabljalo poimenovanje 'zenice', iz knjižnega jezika prevzeto poimenovanje 'trepalnice' pa se je uporabljalo le v pomenu 'umetne trepalnice'.

TIPOLOGIJA POIMENOVANJ GLEDE NA POMEN IN NJIHOV IZVOR

Poimenovanja za obravnavana pomena so v gradivu za SLA tipološka različna. Največji del tvorijo denotativna poimenovanja,⁷ ki so izvorno lahko slovanska ali neslovanska. Ostala poimenovanja tvorijo skupino t.i. pomenskih prenosov.

Denotativna poimenovanja za pomena 'obrvi' in 'trepalnice'

Denotativna poimenovanja slovanskega izvora

Za pomen 'trepalnice' spadajo v to skupino poimenovanje *trepalnice* ter druga poimenovanja s korenem *-trep-*,⁸ poimenovanje *mige*⁹ z izpeljanko *migalice*, poimenovanje *obrvi*, vendar samo v T074,¹⁰ poimenovanji *podobrvi* in *podbrvi* ter besedne zveze *ta spodnje obrvi*,¹¹ *obrvi ta male*¹² in *obrvi od oči*,¹³ za pomen 'obrvi' pa poimenovanji *obrvi*¹⁴ in *brvi*, tvorjenke *obrvi*, *obrvi(n)ice* in *sopraobrvi* ter besedne zveze *ta zgornje obrvi*, *obrvi ta velike* ter *obrvi tam nad uhom* in *obrvi tam nad okom*.

Denotativna poimenovanja neslovanskega izvora

Za pomen 'trepalnice' spadata v to skupino poimenovanji *bimpar(j)i* in *augenbimpar(j)i*,¹⁵ za pomen 'obrvi' pa *sopračilje*¹⁶ in *augenbrauen*.¹⁷

Poimenovanja po pomenskem prenosu

Med poimenovanji za pomena 'trepalnice' in 'obrvi', ki temeljijo na pomenskem prenosu, so v gradivu za SLA zapisana metaforična in metonimična poimenovanja.¹⁸ Tretjo skupino prenesenih poimenovanj, zapisanih v gradivu za SLA, tvorijo sinekdohična poimenovanja, npr. *grlo 'vrat', smrkelj 'nahod', šoba 'usta', peta 'stopalo'* ipd., vendar teh pri obravnavanih pomenih ni zapisanih.

Metaforična poimenovanja za pomena 'trepalnice' in/ali 'obrvi'

Metaforični prenos je odnos med osnovnim in metaforičnim pomenom, ki ju povezuje enaka lastnost ali, največkrat, več lastnosti (Warren, 2002, 122), kar pomeni, da izbira metaforičnega izraza izhaja iz podobnih ali enakih lastnosti primerjanih entitet. Metaforični pomenski prenos tako temelji na podobnosti med primerjanima entitetama. Pri pomenu 'trepalnice' je nesporno podobnost primerjanih entitet opaziti pri poimenovanjih *vejice*¹⁹ in *vejčice*, *lasje*²⁰ in *lasje na očeh*, *tipalnice*,²¹ *gubice*²² ter prevzetem poimenovanju *moštace*,²³ manj jasna pa je podobnost primerjanih entitet pri poimenovanjih *čumige*,²⁴ *moškalice*,²⁵ *vehe*,²⁶ *lopatnice*²⁷ in *perle od očev*,²⁸ ki so zapisana kot enkratnice.²⁹ Pri pomenu 'obrvi' tovrstnih poimenovanj ni zapisanih.

- 7 Z besedno zvezo denotativno poimenovanje ali denotat mislim na neposredni pomen ali niz pomenov določenega poimenovanja.
- 8 Poimenovanja s korenem *trep-* so izpeljana iz iz psl. glagola **trepāti* 'narahlo udarjati, plahutati, kriliti, tresti' (povzeto po: Snoj, 2003, 780). Slovenskemu leksemu *trepalnica* je soroden hrv., srb. *trepavica* 'trepalnica', ki se v gradivu za SLA pojavlja v krajih na hrvaški meji (tj. v T407, T408, T410–T12).
- 9 Nar. sln. *miga* ← psl. **migāti* 'mežikati, utripati, tj. migati z vekami' (Snoj, 2003, 400). Gl. tudi Skok (1988, 419): *miga* ž (Hrvatsko zagorje) 'trepavica'.
- 10 Pomen 'obrvi' je v tej točki (T074) izražen s poimenovanjem *sopraobrvi*.
- 11 Poimenovanje je v pomenu 'trepalnice' denotativno glede na to, da je pomen 'obrvi' v T148 izražen s poimenovanjem *obrvi*, v T158 pa s poimenovanjema *ta zgornje obrvi* in *obrvi*.
- 12 Pomen 'obrvi' je v isti točki (T074) izražen z besedno zvezo *obrvi ta velike*.
- 13 Pomen 'obrvi' je v isti točki (T058) izražen z leksemom *obrvi*.
- 14 Obliki *obrvi* in *brvi* sta nastali iz psl. **brŷ*, rod. **brŷvĕ* 'obrvi', pri čemer vsebuje različica **obrŷ* verjetno predpono *o-* 'pri' (povzeto po Snoj, 2003, 460).
- 15 Poimenovanje *augenbimpar* (← knj. nem. *Augenwimper* 'trepalnica') je zapisano v Radišah/Radsberg na Koroškem (T023), poimenovanje *bimpar* pa v rožanski vasi Žihpolje/Maria Rein.
- 16 Nar. slov. poimenovanje *sopračilja* (← knj. it. *sopracciglio* ed. 'obrvi', *sopracciglia* mn.) je zapisano v petih točkah na Primorskem.
- 17 Poimenovanje *augenbraue* (← knj. nem. *Augenbraue* 'obrvi') je zapisano v koroški severnopohorsko-remšniški točki (T049) Radvanje - Pernice, in sicer kot drugo poimenovanje, zapisano le v Radvanju (na avstrijski strani, Pernice so na slovenski strani). V dveh zapisah je sicer kot prvo poimenovanje zapisano *obrvi*, zato gre morda za citatno nemško besedo.
- 18 Več o pomensko prenesenih poimenovanjih v gradivu za SLA glej v Zuljan Kumar (2010).
- 19 Sln. *veja* < psl. **věja* 'veja' (Snoj, 2003, 811).
- 20 Sln. *las* < psl. **vōlsb* 'las, kocina' (Snoj, 2003, 345). Uvrstitev poimenovanj *lasje* in *lasje na očeh* med metaforična je pogojna, saj je psl. **vōlsb* pomenilo tudi kocino, torej je to lahko tudi denotativno poimenovanje, sploh v besedni zvezi *lasje na očeh*.
- 21 Sln. *tipalnica* ← psl. **tŷpati*, kar etimološko ni pojasnjeno; beseda morda temelji na onomatopeji **tip*, ki posnema zvoke, nastale pri rahlih udarcih (Snoj, 2003, 765).
- 22 Sln. *guba* < psl. **gubā* je tvorba iz ide. korena **g(h)eybh-* 'upogibati, kriviti' (Snoj, 2003, 195).
- 23 Nar. sln. *moštace* ← furl. *mostache* ž ed., *mostachis* mn. 'brki'.
- 24 Nejasno, morda v zvezi s poimenovanjem *mige*.
- 25 Nejasno, morda v zvezi s poimenovanjem *moštace*.
- 26 Nejasno. Za sln. *veha* Snoj (2003, 810) navaja dva pomena: 1. 'lesen zamašek za sode' in 2. 'odprtina na vrhu soda'. Če je 1. pomen prvotnejši, je beseda izpeljana iz *vĕhati* 'pihati', če pa je prvotnejši 2. pomen, je beseda enaka npr. s češ. *vĕcha* 'šop slame' in polj. *wiecha* 'metlica'.
- 27 Sln. *lopata* < psl. **lopāta* ← psl. **lopъ* 'list, nekaj ploščatega'; prvotni pomen je 'opremljena z listom, s ploščatim delom (za zajemanje)' (Snoj, 2003, 364).
- 28 Ter. slov. *perla* ← knj. it. *perla* 'biser'. Morda se poimenovanje nanaša na zenico v pomenu 'zenica kot biser očesa'. Če je tako, potem je to hkrati metonimično in metaforično poimenovanje. Na karti smo ga uvrstili med metaforična poimenovanja.
- 29 Uvrstitev med metaforična poimenovanja je zaradi nejasnosti izvora in njihove enkratne pojavitve vprašljiva.

Metonimična poimenovanja za pomena 'trepalnice' in/ali 'obrvi'

Kar povezuje osnovni in metonimični pomen, je vzročni, prostorski, časovni ipd. odnos (Warren, 2002, 122). Metonimični pomenski prenos torej temelji na obstoječi povezavi med sosedskima denotatoma (Birih v Snoj, 2006, 76). Metonimična poimenovanja, zapisana za pomena 'trepalnice' in/ali 'obrvi', temeljijo na lokalni, tj. prostorski bližini med sosedskima denotatoma, kar pomeni, da so trepalnice, obrvi in veke denotati/denotativna poimenovanja, ki označujejo prostorsko bližnje entitete. Takó poimenovanje *obrvi* v več točkah pokriva tudi pomen 'trepalnice', poimenovanja *veke*, *zeNice* in *ozeNice*³⁰ pa se uporabljajo v pomenu 'trepalnice' in/ali 'obrvi'.

Prav tako se prevzeto poimenovanje *čilje*³¹ uporablja tudi v pomenu 'obrvi'. Morebiti sem spada tudi poimenovanje *čolje* (fonetično zapisano kot *čo'je*), zapisano v treh točkah terskega narečja v pomenu 'obrvi', katerega izvor sicer ni jasen, vendar morda izhaja iz it. mn. oblike *ciglia* 'trepalnice', čeprav je vprašljiv korenski *-o-* za it. *-i-*. V enem od ali v obeh pomenih se rabi še prevzeto poimenovanje *lid*,³² v enem primeru je v pomenu 'trepalnice' zapisano poimenovanje *podočnjaki*.³³

S stališča pomenskega razmerja med pojmom obrvi in trepalnice je potrebno izpostaviti tipološko zanimiva poimenovanja, ki temeljijo (predvsem) na njunem prostorskem odnosu. Tovrstnih poimenovanj je v zbranem gradivu več vrst:

a) predložne zveze, ki temeljijo na nasprotjih zgornji : spodnji (*ta zgornje obrvi 'obrvi' : ta spodnje obrvi 'trepalnice'* v T158) ter majhen : velik (*obrvi ta male 'trepalnice' : obrvi ta velike 'obrvi'* v T074),

b) tvorjenke s predpono *pod-* (*podobrvi 'trepalnice' : obrvi 'obrvi'* v T079, *podbrvi 'trepalnice' : obrvi 'obrvi'* v T153) oziroma *sopra-* (*sopraobrvi 'obrvi' : obrvi 'trepalnice'* v T074), na tvorbo katerih je vplivala (tudi) romanska soseščina,³⁴ in tvorjenke z *o-*, ki je pri poimenovanjih

obrvi in *ozenice* verjetno predpona s pomenom 'pri, ob' nastala z asimilacijo iz *ob-*,³⁵

c) predložna zveza z ojačalnimi krajevnim prislovom *tam*, značilna za zahodne slovenske govore (*obrvi tam nad okom* in *obrvi tam nad uhom 'obrvi'* v T059),

č) besedna zveza s predložno zvezo (*obrvi od oči 'trepalnice' : obrvi 'obrvi'* v T058, *perle od očov 'trepalnice' : čolje 'obrvi'* v T060).

Za primerjavo nas v nadaljevanju prispevka zanima, kakšna je tipologija poimenovanj za pomena 'obrvi' in 'trepalnice' v zapisih za kraje s slovensko govorečim prebivalstvom v ALI in ASLEF.

POIMENOVANJA ZA POMENA 'OBRVI' IN 'TREPALNICE' V KRAJIH S SLOVENSKIM PREBIVALSTVOM V ALI

Iz zapisov za ALI nas zanima gradivo, zbrano v naslednjih točkah: Bila/Resia, Bardo/Lusevera, Lož/Lonzano, Sovodnja/Savogna, Tolmin, Gorica, Idrija, Martinščina/San Martino, Komen, Postojna, Trst, Divača, Ilirska Bistrica, Koper (Semedela) in Piran. Pri točkah, ki so tudi točke SLA, bomo primerjalno podali še gradivo iz tega vira.

Poimenovanja za pomene 'obrvi', 'trepalnice' in 'veke' so v ALI prikazana na Karti 21, in sicer z naslednjim uvodnim besedilom: »Gradivo izhaja iz gesel 145 in 147, po katerih se je spraševalo s primeri (III. 27 in 28) ter vprašanjema: 'Kako imenujete te dlake? Kako imenujete te dlake na očesni koži?', pri čemer sta vprašanji postavljeni tako, da se gre najprej s kazalcem čez obrv ter nato z dvema prstoma prime trepalnice levega očesa.

Na vprašanje 145 je odgovor pogosto v množini.

V seznamu se pojavlja gradivo, ki se obravnava pri geslu 146, po katerem se je spraševalo s primeri (III. 28) in vprašanjem: 'Kako imenujete to kožo, ki pokriva oko?', pri čemer se z dvema prstoma prime veko levega očesa.

Na splošno dajejo vsa gesla, podana na tej karti, nezanesljive in nenatančne odgovore« (ALI, Vol. 1, Carta 21).³⁶

30 Leksem *zenica* 'pupilla', tudi 'veka', 'trepalnica' je nastal iz psl. **zēnīca* oziroma **zēnica*, kar je verjetno deminutiv od *zēnā* oziroma *zēna*, iz česar je tvorjeno rus. nar. *zénko* (s) in *zenók* (m) 'zenica', br. *zénka* 'zenica' in *zénki* (mn.) 'oči' ter nar. sln. *ozēnci* 'trepalnice'. Oblika *zēnci* je nastala z aferezo (tj. opuščanjem začetnega glasu) *o-* iz **o(b)-zēnci* oziroma *ozenice* iz **o(b)zēnice* (Bezljaj, 2005, 405). Obliki *ozeNice* in *zeNice* v pomenu 'obrvi' in/ali 'trepalnice' imata po gradivu za SLA v slovenskem panonskem narečnem prostoru strnjena pojavna areala: oblika *zeNice* se zemljepisno strnjeno rabi v prleškem in dolinskem prekmurskem narečju, medtem ko se oblika *ozeNice* rabi v ravenskem in goričkem prekmurskem narečju. Prehod *-n-* v *-m-* v nekaterih govorih (npr. *zēmice* v T375, *o:uzmice* v T402) je nejasen, morda je nastal iz oblike z glasovnim sklopom *-nc-*, pri katerem je prišlo do fonetičnega sovpada z *-mc-* (T402).

31 Nar. sln. *čilja* ← knj. it. *ciglia* mn. 'trepalnice', *ciglio* ed.

32 Zilj. slov. *lid* ← knj. nem. *Lid* 'veka'.

33 Sln. *podočnjak* ← sln. *podočen* ← psl. **podъ* 'pod' + psl. **oko* 'oko' (Snoj, 2003, 533).

34 Prim. it. *sopracciglia* (mn.), ki v dobesednem prevodu pomeni 'nad trepalnicami'.

35 Podobno kot npr. *osorej* iz *obsorej* (Snoj, 2003, 454).

36 »I materiali provengono dalle vv. 145 e 147, richieste con l'ausilio di illustrazioni (III. 27 e 28) e delle domande: 'Come dite questi peli? e Come dite questi peli sulla pelle dell'occhio?', poste, la prima, passando con l'indice sopra un sopracciglio, la seconda prendendo con due dita le ciglia dell'occhio sinistro.

Alla v. 145 si risponde spesso con il plurale.

In elenco figurano i materiali tratti dalla v. 146, richiesta con l'ausilio di illustrazione (III. 28) e della domanda: 'Come dite questa pelle che copre l'occhio?', posta prendendo con due dita la palpebra dell'occhio sinistro.

In genere, tutte le voci di questa carta danno risposte poco sicure e poco precise.« (ALI, Vol. 1, Carta 21)

Kot lahko vidimo že iz uvoda h karti, se je tudi Ugo Pellis kot glavni zbiralec gradiva za ALI,³⁷ soočal s podobnimi problemi, kot tisti, ki pripravljamo SLA: odgovori niso vedno zanesljivi, ampak so posebej pri entitetah, ki so si pomensko blizu, kot to velja za trepalnice, obrvi in veke, pomensko nenatančni oziroma prekrivni. To potrjujejo tudi zapisi: kar šest od petnajstih zapisov za pomen 'obrví' je narečnih različic furl. leksema *céi* 'trepalnica' (mn. *céis*), leksem *palpiere*³⁸ (T360) pa je zapisan v pomenu 'trepalnice'.³⁹

Primerjava med zapisi za ALI in SLA pa nam pokaže tudi nekaj razlik. V Bili je za pomen 'obrví' Pellis zapisal

besedno zvezo s furlansko izposojenko v jedru (*lače*) in desnim prilastkom, ki ga sestavlja predložna zveza z imenovalniško obliko samostalnika (*ta nad oko*),⁴⁰ medtem ko podajata oba zapisa iz SLA slovenski izraz (*obrve*). Prav tako je v isti točki za pomen 'trepalnice' v ALI naveden izposojen furlanski izraz (*čeje*), medtem ko je v SLA naveden slovenski izraz (*obrve*). Za Idrijo ALI za pomen 'obrví' navaja tudi prevzeti leksem *sopračiljo*, medtem ko ga SLA ne navaja. Za pomen 'obrví' ALI za Trst navaja furlanski izraz *čeje*,⁴¹ medtem ko SLA navaja italijanski *sopračilje* in slovenski *obrve*.

Številka in ime kraja zapisa	ALI: 'obrví'	SLA: 'obrví'	ALI: 'trepalnice'	SLA: 'trepalnice'
311 Bila/Resia	lãðe ⁴² ta nad óko	uãbãrve, uãbãrve	_tãee ⁴³	uobãrve, uãbãrve
321 Bardo/Lusevera	dan çõì, tçõe (pl.)	çojè	pèrle, ⁴⁴ tçèið	/
332 Lož/Lonzano	li ðèiř'	_ ⁴⁵	/	–
333 Sovodnja/Savogna	obérve	–	/	–
334 Tolmin	óbravi	–	trepálnize	–
342 Gorica/Gorizia	li ðèiř'	–	li ðèiř'	–
343 Idrija	abŷvi, sopračilŷo	abãrwa, abaruŷ	/	trepálnice, trepálnice
349 Martinščina/San Martino	le ðeàre	–	i péi	–
351 Komen	ob•rvi	wãbãrvi	/	trepálnica
353 Postojna	ubŷvi	–	/	–
357 Trst/Trieste	tðèe, ðèe	řopračilŷe, obãrve	/	çí'ŷe
358 Divača	obŷvi	–	vèřze ⁴⁶	–
359 Ilirska Bistrica	ob•rvi	obãrvi, o'ba:rvi, obãrvj	/	trepãlŷce, trã'pa:lance, trãpãlãnca
360 Koper (Semedela)	le s'éęe	–	le palpière, pèi del óço	–
361 Piran	le ðèe	–	/	–

POIMENOVANJA ZA POMENA 'OBRVÍ' IN 'TREPALNICE' V KRAJIH S SLOVENSKIM PREBIVALSTVOM V ASLEF⁴⁷

V ASLEF je gradivo za pomen 'trepalnice' prikazano pri vprašanju št. 1225, gradivo za pomen 'veke' pri vprašanju št. 1226 in gradivo za pomen 'obrví' pri vprašanju št.

1227. Za kraje s (pretežno) slovenskim prebivalstvom je zbranega gradiva, ki ga prikazuje spodnja tabela, malo.⁴⁸ Potrebno je tudi poudariti, da se kot nezanesljivi in problematični kažejo zapisi za kraje, v katerih že dolgo živita dve ali več jezikovnih skupnosti, kot so Dipalja ves/Laglesie San Leopoldo, Trbiž/Tarvisio, Gorica, Trst, Bračan/

- 37 Ugo Pellis je bil rojen v kraju San Valentino di Fiumicello pri Ogleju leta 1882. Po diplomi iz filologije na Dunaju leta 1902 je začel poučevati na liceju v Kopru, v letih 1912–1925 je bil profesor književnosti na liceju v Trstu. Bil je med glavnimi pobudniki in ustanovitelji društva Società filologica friulana, ki mu je bil tudi prvi predsednik. Leta 1925 je začel sodelovati z Matteom Giulio Bartolijem pri ALI. Ta dejavnost ga je zaposlovala do smrti leta 1943 v Gorici. Leta 2008 je Società filologica friulana izdala monografijo z naslovom Ugo Pellis, un fotografo in movimento z obsežno zbirko fotografij, ki jih je Pellis naredil med svojih dolgoletnih terenskim delom. Glej Perulli, 2008.
- 38 Za nar. it. *palpièra*, zapisano v Kopru, navaja Rosamani dva pomena 'veka' in 'trepalnica' (Rosamani, 1990, 726).
- 39 Vsi zapisi iz ALI in ASLEF so citatni.
- 40 Morda gre za napako ali ne dovolj dobro poznavanje zapisanega govora. SLA za isti pomen za sosednjo Solbico (T059) navaja predložni zvezi: *obrve ta nad uhom* in *obrve ta nad okom*. Za pomen 'trepalnice' pa ASLEF za Osojane navaja besedno zvezo *obrve od oču*.
- 41 Morebiti je Pellis raziskoval le med italijansko in furlansko govorečimi, vendar podatka o tem nimamo. Jezikovno situacijo v Trstu pa omenja Pellegrini v Uvodu v ASLEF, kjer navaja, da v mestu prevladuje lokalna različica beneškega narečja, o slovenskem jeziku pa dodaja le, da je za celotno manjšino v Trstu značilna visoka stopnja dvojezičnosti (Pellegrini, 1972, 23).
- 42 Faggin navaja furl. leksem *laçhe* tudi v pomenu 'kožica, koprena' (Faggin, 1985, 679) – Pirona tega pomena za isti leksem ne navaja –, kar se verjetno nanaša na veko. Če je tako, je poimenovanje *laçhe* metonimično poimenovanje, temelječe na prostorski bližini vek in obrvi.
- 43 Furl. *céi* ed. 'trepalnica', *céis* mn.
- 44 Prim. leksem *perle od očov* v zapisu za SLA v terski točki (T060) Breg/Pers.
- 45 Znak – pomeni, da kraj ni točka SLA, znak / pa, da podatka nimamo.
- 46 Beseda *veřica* je izpeljanka s pripono *-ica* iz *veha*. Poimenovanje *vehe* za pomen 'trepalnice' je v gradivu za SLA zapisano dvakrat (T286 in T117). T117 je vas Preřnica v Občini Hrpelje - Kozina, blizu Divače.
- 47 V krajih Lož/Lonzano in Bračan/Brazzano je bilo prebivalstvo že v času nastajanja furlanskega jezikovnega atlasa narodnostno meřano, tj. slovensko in furlansko.
- 48 Nimamo pa podatka o tem, ali poimenovanja v času zbiranja gradiva niso obstajala ali zapisovalci podatkov niso pridobili.

Brazzano in Lož/Lonzano, saj so tu zapisana praviloma le nemška, furlanska ali italijanska poimenovanja, kar pomeni, da spraševalec ali ni vprašal tudi slovensko govorečih prebivalcev⁴⁹ ali pa so ti na vprašanja odgovarjali v prevladujočem jeziku kraja. Tretji razlog za prevlado tujejezičnih odgovorov je verjetno tudi v tem, da se

poimenovanja za pomene 'trepalnice', 'obrví' in 'veke' v narečnih govorih v času zbiranja podatkov⁵⁰ niso (veliko) uporabljala, zato so bila kasneje⁵¹ v govore prevzeta poimenovanja iz dominantnega jezika okolja.⁵²

Iz sicer skromnega gradiva je vseeno mogoče razbrati, da lahko poimenovanje *obrví* pokriva tudi pomen

Številka in ime kraja zapisa	ASLEF: 'obrví'	SLA: ' obrví'	ASLEF: 'trepalnice'	SLA: 'trepalnice'	ASLEF: 'veke' ⁵³
6a Dipalja ves/ ⁵⁴ Laglesie San Leopoldo	möbe, ⁵⁵ áugnpràun ⁵⁶	–	/	–	/
7a Ukve/Ugovizza	/	abârbe	/	abârbe	/
8 Trbiž/Tarvizio	áugnpràun	–	áugnliet ⁵⁷	–	vímparn ⁵⁸
34a Osojani/Oseacco	/	obërve, obërve	/	obërve od očî,	čée
34b Solbica/Stolvizza	/	obërve ta nad ùhõn, obërve tâ nad ôkõn	/	obërve	/
46a Ter/Pradielis	/	–	/	–	përle, čejs
67a Černjeja/Cergneu	/	če'je	/	če'je	/
70 Sovodnja/Savogna	obërve	–	/	–	/
88a Barnas/Vernasso	/	–	/	–	/
199 Lož/Lonzano	/	–	/	–	/
134a Bračan/Brazzano	/	–	pjél dal vól ⁵⁹	–	/
138 Gorica/Gorizia	šejš ⁶⁰	–	/	–	šejš
186a Martinščina/ San Martino del Carso	ðeáre	–	/	–	/
199 Selce/Cave di Selz	/	–	/	–	/
219 Zgonik/Sgonico	/	–	/	–	/
221 Trst/Trieste	tsée	šopračîlje, obërve	péle ⁶¹ del ôčo	čîl'e	/
223a Žavlje/Zàule	/	–	/	–	/
223 Milje/Muggia	/	–	/	–	/

49 Pri terenskem delu za ASLEF so sodelovali tudi slovenski spraševalci, ki so pomagali pri zapisih v krajih s slovensko govorečim prebivalstvom in jih Pellegrini navaja v Uvodu v ASLEF (1972, 95–97, 166), vendar za zgoraj omenjene kraje podatkov o zapisovalcih ne navaja.

50 Ugo Pellis je gradivo zbiral v letih od 1925 do 1943, gradivo za ASLEF pa se je v krajih s slovenskim prebivalstvom zbiralo v 60. letih 20. stoletja.

51 Npr. v času, ko so si začele ženske barvati trepalnice in veke.

52 Veliko informatorjev ob spraševanju po poimenovanjih za telesne dele, kot so: obrvi, trepalnice, stegna, meča, dlani, pravi, da teh v preteklosti niso posebej poimenovali, imenovali so jih le s splošnimi izrazi kot: *oči, noge, roke*. Enako velja za bolezni, kot so: tuberkuloza, mrzlica, šen. Te so poimenovali z opisi kot: *je bil bolan, ga je tresel mraz, je imel pike*.

53 SLA za pomen 'veke' nima vprašanja.

54 Gre za različico v slovenskem jeziku bolj ustaljenega poimenovanja Lipalja vas (Leopoldskirchen, San Leopoldo). To je nastalo po napačni naslonitvi prvotnega imena na svetniško ime Leopold (Ramovš; Merku, 1969, 69). V priručniku Slovenska krajevna imena v Italiji Merku navaja samo različico Dipalja ves (Merku, 1999, 28).

55 Nejasno.

56 Prim. bav. nem. *Augenpraue*, knj. nem. *Augenbraue* 'obrví'.

57 Prim. knj. nem. *Augenlid* 'veka'.

58 Prim. knj. nem. *Augenwimper* 'trepalnica'.

59 Prim. furl. *pél* 'dlaka kocina'; *vóli* ed. 'oko', *voi*, mn.

60 Prim. nar. it. *seia* U. ž 1. 'ciglio'; 2. (Pir.) 'sopraciglio'; tudi *sea* (Cap.) (Rosamani, 1990, 997).

61 Prim. it. *pelo* 'dlaka, kocina', it. *pelo del ciglio* 'trepalnica'.

'trepalnice'. Enako velja za leksema *veke* in *palpiere*, v zapisu za Trbiž/Tarvisio sta poimenovanji za pomena 'veke' in 'trepalnice' zamenjani, torej gre za metonimični pomenski prenos, temelječ na prostorski bližini dveh entitet.⁶²

PROBLEMATIČNOST VEČPOMENSKIH POIMENOVANJ

Kot je bilo v prispevku pokazano, večpomenskost poimenovanj lahko vzbudi pri raziskovalcu dvom, ali gre res za pomenski prenos ali pa morda za napako in/ali nenatančnost spraševalca in/ali informatorja. Največ dvoma vzbujajo metonimična poimenovanja, saj imajo ta za razliko od metaforičnih – ki temeljijo na odnosu podobnosti, in so zato lažje preverljiva –,⁶³ primarno referenčno funkcijo (Lakoff, Johnson, 2003, 36; Dirven, 2002, 101) in v obravnavanih primerih nadomeščajo entitete, ki so prostorsko blizu. Raba nekaterih med obravnavanimi metonimičnimi poimenovanji ni redka, npr. raba poimenovanja *obrvi* za pomen 'trepalnice'.⁶⁴ Zato v takih primerih lahko govorimo o sistemskem metonimičnem pomenskem prenosu.⁶⁵ Tudi Lakoff in Johnson navajata, da raba metonimičnih poimenovanj – enako kot metaforičnih – v jeziku ni redka in arbitrarna in jih zato ne moremo obravnavati kot osamljene primere (Lakoff, Johnson, 1980, 37). Metonimični koncepti so v posameznih jezikih/govorih pravzaprav sistemske narave (Lakoff, Johnson, 1980, 37), saj bi jih nasprotnem primeru pripadniki znotraj jezikovne/narečne skupine sploh ne ali pa težko razumeli. Problem ostaja pri poimenovanjih, ki so v gradivu zapisana le en- ali dvakratno, kot je bil primer metonimičnega poimenovanja *podočnjaki* za pomen 'trepalnice' in metaforičnih (?) poimenovanj *gubice* in *lopatnice* za isti pomen. Pri takih poimenovanjih ne moremo govoriti o sistemskem pomenskem prenosu, saj so lahko to zelo prostorsko zamejeni⁶⁶ ali celo idiolektalni pojavi.⁶⁷ Lahko pa je zapis le posledica napake in/ali nenatančnosti zapisovalca in/ali informanta. Ali gre za redek pomenski prenos ali napako, je pri količini gradiva za SLA, ki ga obdelujemo, skorajda nemogoče preveriti. Poleg tega je, kot navaja Dirven, »sposobnost vzpostavljanja metonimičnega razmerja del človekove kognitivne/konceptu-

alne sposobnosti povezati dve entiteti tako, da lahko en pomen nadomešča drugega« (Dirven, 2002, 80). Ta kognitivna sposobnost pa se od posameznika do posameznika (lahko) razlikuje, kot se razlikuje tudi posameznikova sposobnost metonimično razmerje prepoznati kot tako.

ZAKLJUČEK

Čeprav večpomenskost (polisemija) kot pojav in večpomenska poimenovanja kot njegova uresničitev sprožajo nejasnosti in dvoumnost v jeziku, pa novejša raziskava v polju leksikalne semantike ugotavljajo, da pri večpomenskosti ne gre za anomalijo v jeziku, ampak za pomembno značilnost vseh naravnih jezikov (glej npr. Paulin-Béjont, 2008, 7), zato lahko nadalje sklepamo, da so tudi posamični pomenski prenosi le značilnost živega jezika in govorcev, ki v vsakodnevni komunikaciji jezik, ki ga uporabljajo, tudi ustvarjajo. Sodobna leksikografija pritrjuje temu spoznanju (glej Blank, 2003, 267–294), saj večpomenskost obravnava kot zapleten večstopenjski pojav, ki sega na področje kognicije, diskurza in posebnosti ubesedovanja. Osnovni problem, s katerim se srečujejo ne samo leksikologi, ampak tudi govorniki na splošno, je, da je število besed, ki jih posamezni govorec pozna, omejeno, človekova domišljija pa je neomejena (in se je ne da omejiti). Da bi premostili to neskladje, obstajata dve strategiji: prvič, določeni entiteti pripišemo leksikalizirani pomen besede in ta pomen aktualiziramo v določenem kontekstu. Če te strategije ne moremo uporabiti, ker nimamo na voljo leksikaliziranega pomena, ki bi ustrezal določeni entiteti, moramo: 1. ustvariti novo poimenovanje, 2. sprejeti poimenovanje iz drugega jezika/sistema ali 3. uporabiti pomenski prenos (Blank, 2003, 267). Vprašanje, ali gre pri navedenih problematičnih poimenovanjih za pomena 'trepalnice' in 'obrvi' dejansko za pomenski prenos ali napako zapisovalca ali/in informanta, ostaja odprto. Toda upoštevajoč ugotovitve, da so pomenski prenosi zapleten pojav, ki presega vedenje posameznega jezikoslovca (skupine jezikoslovcev, ki urejamo gradivo za SLA), interpretacijo posameznih zapisanih poimenovanj kot pomenskih prenosov ali napak prepuščamo presoji bralcev.

62 Da prihaja v rabi do zamenjav med pojmom *obrvi* in *trepalnica* oziroma večpomenskosti, je razvidno tudi iz gesel *obrvi* in *trepalnica* v italijansko-nadiškem slovarju, v katerem avtorja navajata ustrezne izraze po posameznih nadiških vaseh. Tako za italijanski leksem *ciglio* navajata nadiške ustreznice: *obarvā* (G.), *obarvè* (St.), *obrovì* (D.), *obrùa* (Mf.) in *podobārva* (M.) (Rigoni, Salvino, 1999, 45), za italijanski leksem *sopracciglio* pa podobno: *obārbo* (S.), *obārvo* G., M., R., V.), *obrovò* (D.), *obārba* (V.) (Rigoni, Salvino, 1999, 157).

63 Taka poimenovanja so lažje preverljiva, četudi so lahko redka (npr. značilna le za en kraj) ali celo individualne narave (kot idiolektalna značilnost posameznega govorca). V gradivu za SLA se kažejo kot en- ali le nekajkratnice, npr. metaforično poimenovanje *čompa*, zapisano v T072 v pomenu 'pešč'; prim. obs. *čompa* v pomenu 'krompir'; *klobasa* v pomenu 'črevo' v T405.

64 Kot lahko vidimo na karti SLA, se poimenovanje *obrvi* 'trepalnice' rabi v več krajih rožanskega, podjunskega in rezijanskega narečja.

65 Apresjan tovrstno metonimijo imenuje ustaljena večpomenskost (regular polysemy), pri čemer ima ustaljenost za razločevalno lastnost (Apresjan, 1974, 16), ki pogojuje razumljivost metonimičnega prenosa, kar pomeni, da je metonimični prenos ustrezno razumljen, če je ustaljen. Barcelona celo navaja vrsto kriterijev, ki jim mora metonimični prenos ustrezati, da metonimijo lahko imenujemo ustaljena metonimija (Barcelona, 2002, 229–230). Pri metaforičnih prenosih ustaljenost ni nujen pogoj za razumljivost, saj so metaforična poimenovanja zaradi enakih lastnosti, ki jih delijo z osnovnim pomenom, lažje razumljiva.

66 Značilni so npr. samo za en kraj.

67 Apresjan tovrstne metonimične prenose imenuje trenutna večpomenskost (immediate polysemy), ki je vedno neustaljena (Apresjan, 1974, 16). O različnih vrstah metonimičnih prenosov piše tudi Dirven, ki jih ločuje glede na stopnjo ad hoc ali stalnosti/permanentnosti spremembe pomena (Dirven, 2002, 85).

KRATICE, KRAJŠAVE, POSEBNI ZNAKI

bav. nem. = bavarskonemško
 br. = belorusko
 Cap. = Capodistria
 D. = Dreka
 ed. = ednina
 češ. = češko
 furl. = furlansko, furlanščina
 G. = Grmek⁶⁸
 hrv. = hrvaško
 ide. = indoevropsko
 it. = italijansko, italijanščina
 knj. it. = knjižno italijansko
 knj. nem. = knjižno nemško
 m = moški spol
 M. = Marsin
 Mf. = Čarni varh (Montefosca)
 mn. = množina
 nar. = narečno
 nar. it. = narečno italijansko
 nar. sln. = narečno slovensko
 obs. = obsoško
 Pir. = Piran
 polj. = poljsko
 prim. = primerjaj
 psl. = praslovansko
 rod. = rodilnik
 R. = Ronac

rus. nar. = rusko narečno
 s = srednji spol
 sln. = slovensko
 srb. = srbsko
 St. = Srednje
 ter. = tersko
 U. = Umag
 V. = Barnas (Vernasso)
 zilj. = ziljsko
 ž = ženski spol

PRILOGI

Karta SLA V065 obrvi: Tipologija poimenovanj po pomenu

Karta SLA V066 trepalnice: Tipologija poimenovanj po pomenu

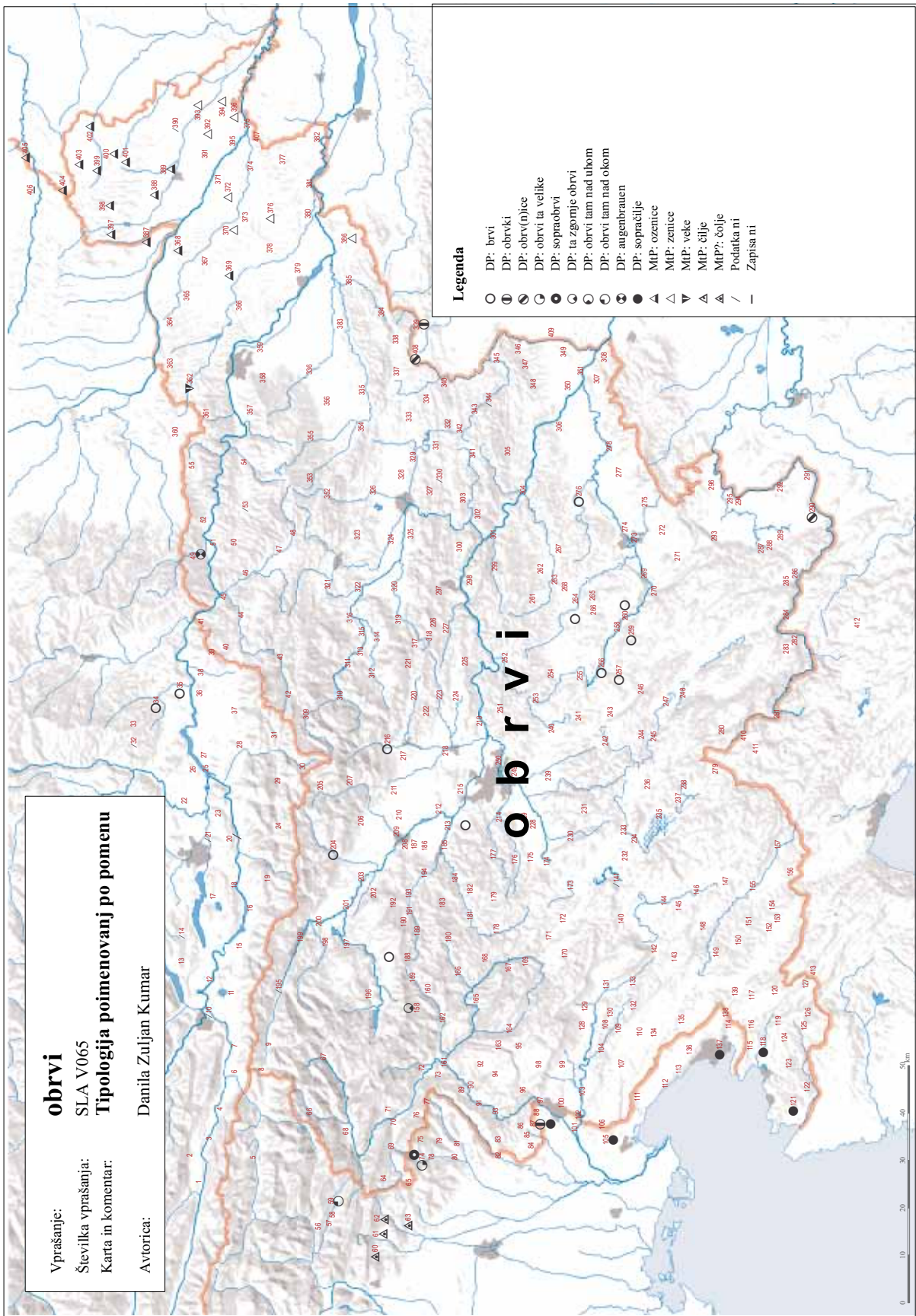
Kratice na kartah:

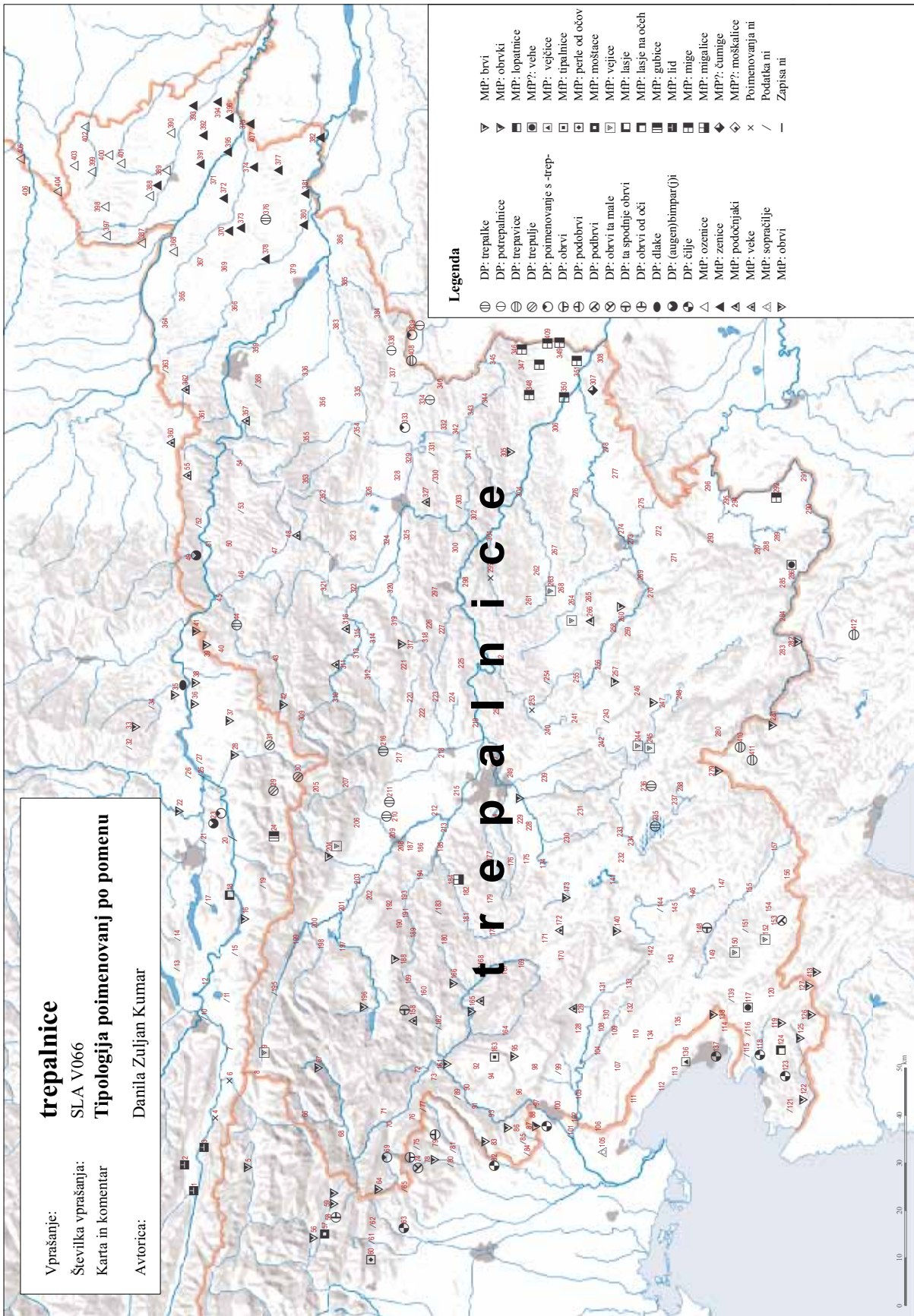
DP = denotativno poimenovanje, MfP = metaforično poimenovanje, MtP = metonimično poimenovanje

Poimenovanja, katerih izvor ni jasen, smo sicer na karti uvrstili v posamezno pomensko skupino, vendar imajo v legendi h karti dodan vprašaj (?).

Najbolj razširjeno poimenovanje za pomen 'trepalnice', to je *trepalnice*, je na karti označeno napisno (razen v primeru, ko je poleg njega v isti točki zapisano še drugo (ali tretje) poimenovanje, takrat je na karti zastopano s simbolom, t.j. s krožcem). Enako velja za poimenovanje *obrvi* v pomenu 'obrvi'.

68 V seznamu krajev na str. 13 je v delu Vocabolario italiano-nationiano kratica G. sicer izpuščena, da gre za vas Grmek, lahko ugotovimo iz nekaterih opomb, v katerih avtorja navajata narečne posebnosti posameznih govorov, npr. kjer omenjata razlike v rabi leksema skála za Srednje in Grmek (Rigoni, Salvino 1999, 139).

© Geografski inštitut ANOva Melk/ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramona Škafarja ZRC SAZU in Inštitut za antropološke in prostorske študije, 2011
 Vsi kartografski postopki: ingeljske karte Geodetskega zavoda RS, Geodetske uprave RS, Geodetskega inštituta Slovenije

POLYSEMES USED TO EXPRESS THE MEANINGS 'EYEBROWS' AND 'EYELASHES' IN SLOVENIAN DIALECTS (BASED ON MATERIALS FOR THE SLA, ALI AND ASLEF)

Danila ZULJAN KUMAR

Research Centre of the Slovenian Academy of Science and Arts, Fran Ramovš Institute of the Slovenian Language, Novi trg 2, 1000
Ljubljana, Slovenia
e-mail: DZuljan@zrc-sazu.si

SUMMARY

The article focuses on the various words and expressions used to convey the meanings of *obrvi* - 'eyebrows' and *trepalnice* - 'eyelashes' in Slovenian dialects. Typologically and based on their meaning, the words and expressions were classified into two groups. The first group comprises words and expressions that have a denotative meaning and the second group comprises words and expressions that were the result of semantic change. In the first group, the expressions *obrvi* and *brvi*, *obrvki*, *obrv(n)ice* and *sopraobrvi*, *ta zgornje obrvi*, *obrvi ta velike*, *obrvi tam nad uhom*, *obrvi tam nad okom* and *sopračilje* and *augenbraue* were used to denote 'eyebrows', while the expressions *trepalnice* and other words with the base morpheme *-trep-*, *obrvi* (only in one instance), *podobrvi* and *podbrvi* and *ta spodnje obrvi*, *obrvi ta male in obrvi od oči* and *bimpar(j)i* and *augenbimpar(j)i* were used to convey the meaning 'eyelashes'.

The types of semantic change involved in the formation of the words and expressions that were the result of semantic change are metaphor and metonymy. Some of the words and expressions are clearly metaphoric, such as *vejice* and *vejčice*, *mige*, and *migalice*, *lasje* and *lasje na očeh*, *tipalnice*, *gubice* and *moštace*, where the comparison with 'eyelashes' is obvious, while in some other cases the connection is less clear, such as *lopatnice*, *čumige*, *vehe* and *moškalice* and *perle od očov*. There were no similar examples recorded for the meaning of 'eyebrows'. As for metonymy, which is a semantic change based on closeness in space with the base meaning, the words and expressions *obrvi*, *veke*, *podočnjaki*, *zeNice*, *ozeNice* and *lid* were used for 'eyelashes' and *čilje*, *zeNice*, *ozeNice*, *lid* and the less obvious *čolje* were used to convey the meaning 'eyebrows'. In terms of the semantic relations between the concepts of eyebrows and eyelashes, the words and expressions that are based on their spatial relationship are particularly interesting from a typological perspective, such as *ta zgornje obrvi* 'eyebrows': *ta spodnje obrvi* 'eyelashes' and *sopraobrvi* 'eyebrows': *obrvi* 'eyelashes'.

When examining the words and expressions that were the result of semantic change and that in most cases appear as separate entities, except for the use of the lexeme *obrvi* to express the meaning of 'eyelashes', the question arises whether this is an actual case of semantic change or perhaps the result of an error committed by the contributor or the collector. Therefore, we compared the entries in the SLA with those in the ALI and the ASLEF (mainly for Slovenian towns). Data comparison showed that the words and expressions used to express the meanings discussed in this article are typologically very similar in all three atlases. These results are consistent with the latest views in lexicography, according to which semantic changes should not be considered as an anomaly, but as an important feature of all living languages and, at the same time, a complex phenomenon that cannot be fully understood by an individual person, not even a linguist (or a group of linguists editing the SLA) and for this reason, the decision to interpret each individual problematic word or expression (e.g., *gubice*, *podočnjaki* and *lopatnice* to express the meaning 'eyelash') as a case of semantic change or as an error is left to the reader.

Key words: Slovenian dialects, linguistic geography, the words or expressions used to convey the meanings of 'eyebrows' and 'eyelashes', *Slovenski lingvistični atlas*, *Atlante linguistico italiano*, *Atlante storico-linguistico-etnografico del Friuli-Venezia-Giulia*

VIRI IN LITERATURA

- Atlante linguistico italiano Vol I: Il corpo umano (1995):** Carte I-III, 1-93. Materiali raccolti da Pellis, U. ... [et al.]; Redatto da Massobrio, L. ... [et al.] Roma, Istituto Poligrafico e Zecca dello Stato, Libreria dello Stato.
- Atlante storico-linguistico-etnografico del Friuli-Venezia-Giulia (ASLEF) (1972–1986):** red. Pellegrini, G. B. Padova, Istituto di Glottologia e Fonetica dell'Università di Padova – Udine, Istituto di Filologia Romanza della Facoltà di Lingue e Letterature straniere dell'Università di Udine.
- Bezljaj, F. (1976, 1982, 1995, 2005):** Etimološki slovar slovenskega jezika 1–5. Ljubljana.
- Faggin, G. (1985):** Vocabolario della lingua friulana 1–2. Udine, Del Bianco editore.
- Gradivo za Slovenski lingvistični atlas.** Hrani ga Dialektološka sekcija Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša pri Znanstvenoraziskovalnem centru Slovenske akademije znanosti in umetnosti.
- Merkù, P. (1999):** Slovenska krajevna imena v Italiji. Priročnik. Toponimi sloveni in Italia. Manuale. Trst, Mladika.
- Nazzi, G. (2003):** Vocabolario italiano-friulano, friulano-italiano. Udine, Clape Culturâl Acuilee.
- Pirona, G. A. et al. (1992):** Il nuovo Pirona: vocabolario friulano, ed. Frau, G. Udine, Società Filologica Friulana.
- Rigoni, S., Salvino, S. (1999):** Vocabolario italiano – natisoniano. San Leonardo, Editore Comitato »Pro Clatra« O.N.L.U.S.
- Rosamani, E. (1990):** Vocabolario giuliano. Trieste, Edizione LINT.
- SSKJ (1998):** Slovar slovenskega knjižnega jezika. Ljubljana [elektronska različica].
- Snoj, M. (2003):** Slovenski etimološki slovar. Ljubljana, Modrijan.
- Skok, P. (1988):** Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika (Deanović, Mirko Jonke, Ljudevit; prir. Putanec, Valentin (ur.)). Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Globus.
- Škofic, J. et al. (ur.) (2011a):** Slovenski lingvistični atlas 1 (Človeško telo, bolezni, družina): 1 Karte. Ljubljana, Založba ZRC.
- Škofic, J. et al. (ur.) (2011b):** Slovenski lingvistični atlas 1 (Človeško telo, bolezni, družina): 2 Komentarji. Ljubljana, Založba ZRC.
- Šlenc, S. (2006):** Veliki italijansko- slovenski slovar. Ljubljana, DZS.
- Tore, M. B. (2004):** Vocabolario della lingua friulana: Italiano-friulano. Udine, Messagero Veneto.
- Apresjan, J. D. (1974):** Regular Polysemy. V: Linguistics. An International Review. Paris, Hague, Mouton, 5–32.
- Barcelona, A. (2002):** Clarifying and Applying the Notions of Metaphor and Metonymy within Cognitive Linguistics: An Update. V: Dirven, R.; Pörings, R. (ur.): Metaphor and Metonymy in Comparison and Contrast. Cognitive Linguistics Research. Berlin – New York, Mouton de Gruyter, 207–277.
- Blank, A. (2003):** Polysemy in the Lexicon and Discourse. V: Nerlich, B.; Todd, H. Z.; Clarke, D., D.: Polysemy. Flexible Patterns of Meaning in Mind and Language. Berlin – New York, De Gruyter Mouton, 267–293.
- Dirven, R. (2002):** Metonymy and Metaphor: Conceptualization and Strategies. V: Dirven R.; Pörings, R. (ur.): Metaphor and Metonymy in Comparison and Contrast. Cognitive Linguistics Research. Berlin – New York, Mouton de Gruyter, 75–111.
- Lakoff, G., Johson, M. (1980):** Metaphors We Live by. Chicago and London, The University of Chicago Press.
- Merkù, P. (1969):** Ob imenih slovenskih krajev v Italiji. Jezik in slovstvo, 14, 3, 69–71.
- Paulin, C., Béjoint, H. (ur.) (2008):** Poysemy – La polysémie. E-Journal in English Lexicology. [Http://sc-recherche.univ.lyon3.fr/lexis/](http://sc-recherche.univ.lyon3.fr/lexis/)
- Pellegrini, G. B. (1972):** Introduzione all'Atlante storico-linguistico-etnografico friulano (ASLEF). Padova – Udine, Istituto di glottologia dell'Università di Padova – Istituto di filologia romanza della Facoltà di lingue e letterature straniere di Trieste con sede in Udine.
- Perulli, S. (ur.) (2008):** Ugo Pellis, un fotografo in movimento. Udine, Società filologica friulana.
- Snoj, J. (2006):** Metonimični pomeni: sintagmatski vidik. V: Vidovič-Muha, A. (ur.): Slovensko jezikoslovje danes. Ljubljana, Slavistično društvo Slovenije, 73–86.
- Warren, B. (2002):** An Alternative Account of the Interpretation of Referential Metonymy and Metaphor. V: Dirven R., Pörings, R. (ur.): Metaphor and Metonymy in Comparison and Contrast. Cognitive Linguistics Research. Berlin – New York, Mouton de Gruyter, 113–130.
- Weiss, P., Škofic, J., Kenda-Jež, K. (ur.) (2009):** Ponovne objave člankov s kartami za Slovenski lingvistični atlas (do leta 2008). Ljubljana, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU. [Http://bos.zrc-sazu.si/c/Dial/Ponovne_SLA/P/index.html](http://bos.zrc-sazu.si/c/Dial/Ponovne_SLA/P/index.html).
- Zuljan Kumar, D. (2010):** Tipologija poimenovanj v gradivu za Slovenski lingvistični atlas. V: Goriški letnik. Zbornik Goriškega muzeja 33–34/2009–2010. Zvezek II, 833–848.